

יוסי שפנייר

ערכו החינוכי של הטיול

הטיול בעבר

בשעה שברא הקב"ה את האדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי; שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך" (קהלת רבה ז,ג)

בעבר יצא אדם לטבע כדי לנצל לטובתו את המצוי שם. הוא יצא לציד, לחציבת אבנים, לחיטוב עצים, לאיסוף פטריות, פרחים או עשבי מרפא. אנשים ראו בטבע ובטיול יותר פחד וסכנה מאשר יופי. דוגמא לכך מדבריו של חכם שחי באלג'יר לפני כ- 400 שנה, ר' שמעון בן צמח דוראן, העונה באחת מתשובותיו:

ובודאי דאין לך בזמן הזה מי שהולך לטייל... שכל הדרכים בחזקת סכנה, כי רבו השוללים והבוזים, בין ספינות שבים, בין בשיירות שביבשה. ואין אדם מסכן עצמו ללכת אלא מדוחק גדול, ולא לטייל (חוט המשולש ג,יא) — מובא ע"י אברהם שטאל, תמורות ביחס היהודים לטבע וטילים, עמ' 11-10¹

בעבר נחשבו המקומות המרוחקים מיישוב בני-אדם כמקומות בהם שורים שדים ורוחות רעות.² ההסתכלות בטבע ובסובב נתפסה לעתים כסטיה מעבודת הבורא — המהלך בדרך ושונוה ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה! ומה נאה ניר זה! מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו" (אבות ג,ז)³

הגישה היתה — יוצאים לדרך רק כשמוכרחים: למסחר, לצורך עלייה לרגל או

1. אין בדברים אלו כלל וכלל כדי ללמד על יחס שלילי לעצם הטיול. הדברים אמורים רק בשעת סכנה. גם היום נשתדל להימנע מלטייל במקומות בהם צפויה סכנה ברורה. האם העובדה שאין אנו מטיילים בפטרה מוכיחה על יחס שלילי לעצם הטיול? — הערת עורך (י.ס.)
 2. להנחה זו לא צויין כל מקור! — הערת עורך (י.ס.)
 3. הדברים אמורים רק כלפי הפוסק ממשנתו, אבל מי שאינו עוסק במשנה לא רק רשאי להנות מהטבע, הוא חייב אף לברך על כך — "ראה בני אדם נאין ואילנות נאין, אימר ברוך שברא בריות נאות" (תוספתא ברכות ז,ז). — הערת עורך (י.ס.)

קדושים, וצרכים דתיים אחרים כיוצא באלו. חז"ל תיארו את שעושה הדרך להולך בה:

שלושה דברים הדרך עושה: מבלה הכסות ושוחקת הגוף, וממעטת הממון⁴
(מדרש שוחר טוב, תהילים כג)

אמנם נכון שאפשר למצוא גם התייחסות חיובית לטויל, כמו שמביא הרמב"ם בקשר ליציאת בני-ישראל ממצרים:

ההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וכיוצא בהם יולידו הגבורה, והפכם יולידו רך לבב⁵ (מורה נבוכים ג, לב)

מאוחר יותר – בתקופת ההשכלה (המאות 17-18) – אנו מוצאים יתר הרגשה על החיוב שבטויל. באותה תקופה עודדו מחנכים את היציאה לטויל:

עוד יש תועלת הרבה בטויל על פני השדה, שיוכל המורה ללמד ולספר לחניכיו מענייני הצמחים, להכירם מאותות השמיים ולהודיעם תכונות הטבע ושאר ידיעות הנקשרות זה בזה ... שלא יהיו טיולים לבריאות לבד, כי אם גם לתועלת (מדברי שמעון בר"ז, שנת תקמח)

4. לא על בילוי בטויל חרף-פעמי מדובר כאן, אלא על אדם המצוי זמן רב בדרכים. ובכלל, מאז אבינו הראשון, שנצטווה "קום התהלך בארץ" (בראשית יג, ו), דרך בנו, יצחק, היוצא "לשוח בשדה לפנות ערב" (שם כד, טג), דרך נביאי ישראל שנבואותיהם מתובלות במשלים ובדימויים הבנויים על הסתבלות מפורטת ומעמיקה בטבע, ועד לאר"י וגוריו היוצאים לחקל תפוחין קדישין (אולי נחל עמוד שליד צפת) לקבל פני שבת המלכה, אנו מוצאים יחס של חיוב רב ליציאה אל הטבע וההתבוננות בו. יחס זה בא לידי ביטוי בחויה הדתית המופלאה אליה מגיע המשורר האלוקי בהיותו במדבר יהודה (תהלים ט, ג) במקורות הירדן (שם מד) וכפי שמתגלה במזמור ברכי נפשי (מזמור קד).

הדרך לאהבתו של הקב"ה היא לפי הרמב"ם (הלי יסודי התורה ב, ב) על ידי התבוננות "במעשיו וברואי הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו, שאין לה ערך ולא קץ". להלכה זו חזר הרמב"ם ומפנה בהלכה האחרונה של הלכות תשובה, שם הוא קובע: "לפיכך צריך האדם לייחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו קונו" (ושם חוזרים הדברים כחובה – "חובה בהחלט להתבונן בכל המציאות כפי שהיא, כדי שנקח מכל דבר ודבר הקדמות אמיתיות נכונות שיועילו לנו במחקרינו האלקיים" – מורה נבוכים א, לד) כלומר: כדי להגיע לאהבת הבורא חיוב אדם להתבונן בטבע. התבוננות זו אינה נעשית מתוך ביתו של אדם, אלא חייב הוא לצאת לצורך כך אל הטבע – היינו: לטייל! – הערת עורך (י.ס.).

5. בהלכה עתים שרואים בטויל דבר מצוה ועתים שלא. על פי הדיון האפשרות לערב תחומין קיימת רק לצורך דבר מצוה. דוגמאות לדבר מצוה מובאות במשנה ערוכין פ"ז מ"א: הליכה לבית האבל (ניחום אבלים) או לבית המשתה (שמחת חתן וכלה). ממקורות אחרים למד בעל שלחן-ערוך (א"ח תטו, א) דוגמאות נוספות: הקבלת פני רבו (כיבוד רב) או פני חברו שבא מן הדרך. הוסיף לדוגמאות אלו בעל שו"ת תרומת-הדשן (סי' עו – הובא בשו"ע שם) שגם יציאה לטייל בפרדס ביום טוב או בשבת יש בה שמחה ונחשבת לדבר מצוה מספיק כדי להתיר את הנחת עירוב התחומין. מאידך גיסא, לענין הפלגה בספינה או הליכה בשיירה בתוך ג' ימים שלפני שבת (דבר המותר לצורך מצוה בלבד) הביא הרמ"א באו"ח סוף סי' רמח, שרק הליכה לסחורה, או לראות פני חברו, נחשבים כדבר-מצוה, למעט הליכה לטייל, הנחשבת כדבר-הרשות. וראה עוד מנחם סלי, הטויל בספרות השו"ת, המעיין כרך טז גליון ניסן, תשל"ו; וכן מרדכי ברייאר, הערות לנושא הטויל בספרות השו"ת, שם גליון תמוז תשל"ו. – הערת עורך (א.ד.).

דברים דומים כותב מחנך אחר בשנת 1789 :

המורה יוכל ללמד את תלמידיו בטיול על חיי בני-אדם, על צמחי השדה, העצים ופריהם, בהמות, חיות, ועופות ורמשים, מיני האבנים והמתכות למיניהם, ולא יהיו כעיוור רומס שושנים ומחמדי ארץ בל ידע תחתיו וטביב לו.

בשנות התשעים של המאה שעברה החלו לקום בחוץ-לארץ תנועות נוער שהרכבו לטייל. תנועה נוצרת כזו קמה בגרמניה בשנת 1879 שנקראה "הציפורים הנדרות". היו יהודים שניסו להצטרף לתנועה זו, אולם נדחו על ידי הנוער הגרמני, ונאלצו להקים להם תנועה משלהם. תנועה זו נקראה "תכלת לבן" ("בלאו ויס"), ואף היא מנתה בין פעולותיה את הטיול.

יצוין כי תהליך זה שעודר יותר ויותר את היציאה לטיולים חל יותר במערב אירופה מאשר במזרח. הרוצה להרחיב בנושא ימצא על כך בחוברתו של אברהם שטאל, "תמורות ביחס היהודים לטבע וטיולים" (החברה להגנת הטבע, תשמח).

הטיול בהווה

כיום הפך הטיול, בין בארץ ובין מחוצה לה, לחלק בלתי נפרד מהווי חיינו. רוב אזרחי ישראל יוצאים בכל שנה לטיול קצר או ארוך. סטטיסטיקה של החברה להגנת הטבע מלמדת, למשל, כי בכל שנה מודרכים בטיוליה כ- 750,000 איש בכ- 50,000 ימי טיול, מהם יותר מחצי מליון תלמידי בתי-ספר (יסודיים ותיכוניים). עוד כ- 40,000 תלמידים מודרכים במסגרת תוכנית הרווחה של משרד החינוך, ו- 100,000 מודרכים במסגרות של בתי-ספר שדה. שלי"ח (שרות לאום חברה) – מסגרת שבעבר נקראה גרנ"ע) הביאה כ- 20,000 חניכים לחברה להגנת הטבע. 25,000 מגיעים לחברה להגנת הטבע במסגרת מחנות נופש בחופשות. 6,000 מודרכים הם מבוגרים במסגרות שונות. הוסף על כך חברות פרטיות העוסקות בהדרכה ובטיולים בארץ, וקבוצות המטיילות במסגרת הסוכנות והצבא.

משרד החינוך רואה בטיול ערך חשוב ביותר, שמשלב בתחומים שונים שבהם רואה המשרד חשיבות בפיתוח וטיפוח חינוך הנוער. עליפי המלצת חוזר המנהל הכללי של המשרד תורם הטיול בתחומים הבאים:

- א. הוא מחזק את הזיקה ליישוב, לארץ-ישראל, ארץ מולדתו של החניך ומולדת אבותיו.
- ב. הוא משמש מכשיר ללימוד ארץ-ישראל בזיקה למקצועות שונים, כגון: מקרא, גיאוגרפיה, טבע, הלכה (מצוות התלויות בארץ) ועוד.
- ג. הוא מסגרת לחוויות אישיות וקולקטיביות.
- ד. הוא מעניק הזדמנות לחיי צוותא.
- ה. הוא עוזר לעיצוב האישיות.

ו. הוא יוצר הזדמנויות להרפיה ולשחרור ממתחים.
 ז. הוא מסגרת נאותה לחינוך לשמירת איכות הסביבה.
 תחום נוסף בו רואים את השינוי ביחס לטבע ולטיול הוא תחום ההוצאה-לאור והפירסומים. בשנים האחרונות אנחנו עדים לכתיבה רבה בתחומי הדעת השונים הקשורים לארץ-ישראל: מדריכי טיולים, מגדירי צמחים ובעלי-חיים, אנציקלופדיות לידעת הארץ, החי והצומח, וספרי אגדות על אתרים בארץ-ישראל. ספוריהם של תיירים ונוסעים לארץ מהעבר הרחוק נתרגמו משפה זרה ופורסמו. בטאונים וירחונים שנושאים הם הוא בתחום ידיעת-הארץ הטיולים נפוצים יותר ויותר. "לימודי ארץ ישראל" הפך לתחום לימודים בפני עצמו בבתי ספר תיכוניים, בסמינרים למורים ובאוניברסיטאות.

על היחס לטיול כתב אחד מגדולי החוקרים בתחום ידע הארץ, פרופ' זאב וילנאי ז"ל. דבריו צוטטו באזכרה על יד קברו (מתוך הבטאון "במחנה" ג בטבת תשמח, נתפרסמו ב"דרך ארץ" גליון 773, עמ' 13):

אני מאמין שאין דרך טובה יותר לחוש את הקשר לארץ-ישראל, מאשר להלך בה לאורכה ולרוחבה, לחצות את עמקיה, להעפיל על פסגות הריה ולסייר בשביליה – גם אלו הנידחים ביותר. רק כאשר אתה יוצא לסייר ברגל במרחבי הארץ, מתבשם בגופיה, ורואה במורעיניך את טבע הארץ, שרידיה הקדומים, ויישוביה החדשים; אתה מרגיש את הקשר האמיתי לארץ-ישראל ואת היותך בן הארץ הזאת.

אך לא די בטיול לכשעצמו. כתב על כך פרופ' אליעזר שביד:

ההנחה שזיקת מולדת היא תולדה טבעית של קשר לנוף שבתוכו אדם נולד, אינה הנחה נכונה. אדם יכול להיוולד ולגדול בארץ מסוימת מבלי שזו תהיה מולדתו, אפילו היא יפה בעיניו מאוד והוא קשור לנופה ולטיבעה. אדם יכול לחשוב למולדתו ארץ שמעולם לא ראה אותה. אהבת הנוף היא יסוד אמצעי חשוב, אבל היא איננה נותנת מעצמה זיקת מולדת ... אדם שאין לו זיקה תודעתית להיסטוריה היהודית ולתרבות היהודית ברבדים השונים, לא יגיע לגיבושה המוצק של זיקת מולדת, גם אם אהבת הנוף בוערת בו (מתוך: שדמות מג, קיץ תשל"א, עמ' 76).

יש לצרף לטיול מערך לימודים שלם וחינוך אינטנסיבי, בין קודם ליציאה לטיול ובין לאחריו. ובמלים אחרות: הטיול משתלב במערך הלימודים הכללי.

שילוב הטיול במערך הלימודים

כבר ראינו שבטיול משתלבים נושאים רבים. נחזור ונקרא את הדברים שנכתבו על ידי פרופ' זאב וילנאי:

בכל טיול, גם בקל ביותר, מתמזגים ערכים שונים בעלי חשיבות רבה בחיי

האדם. הארץ מקפלת בה ערכים גיאוגרפיים רבים, היסטוריים ואנושיים כלליים. הקדמונים אמרו: אין ארץ-ישראל חסרה כלום – תמצית כל הארצות היא. הכל מקופל בה. בה עושר יצירות הטבע, בה שפע תמורות במיבנה הנוף. ההיסטוריה העשירה של ארץ ישראל הניחה בה הרבה תילים וחורבות מני קדם. מצבה הגיאוגרפי גרם לכך, שהאוכלוסייה שלה מגוונת. קדושתה העניקה לה בתי-תפילה רבים ושונים. התנועה הציונית הקימה בה הרבה מפעלים חשובים. יוצא אדם לטייל בארץ-ישראל ונפגש בכל היצירות האלה, שנוצרו בידי טבע ושנוצרו בידי אדם, וקולט רשמים בשפע. התמונות הערכים השונים של הטיול למויגה הרמונית משפיעה השפעה רבה על המטייל (הטיול וערכו החינוכי, ירושלים תשיג, עמ' 16).

- על מנת להפיק את מלא התועלת מהטיול, רצוי שיתקיימו בו התנאים הבאים:
1. הפנה: היסוד להצלחת תכנית הסיור היא ההכנה המבוקשת לפני היציאה לסיור. יש להקדיש זמן ללימוד החומר אותו יראו התלמידים ביציאה לשטח, בין בפרקי התנ"ך ובין בנושאים הגיאוגרפיים בהם ייתקלו במשך הסיור. לאחר הלימוד העיוני, כשיתקל התלמיד במשך הסיור בדברים עליהם הוא כבר שמע וראה, ייעשה הלימוד בשרה קל יותר, והקליטה תהיה בהירה וטובה יותר. הכנה זו יכולה להיעשות על ידי מורה הכיתה, אך רצוי שהיא תכלול גם שיחות עם מנחה הטיול (אם אין זה המורה בעצמו).
 2. המדריך: את הסיור צריך שיוביל מי שהוא בקי בשטח ובשביליו. רק אם אין המורה עצמו בקי בכך, עדיף להביא מדריך מקצועי. יתרונו של המורה היוצא לסיור הוא בקישור הדברים שנלמדו בכיתה עם הדברים שיראו בשטח. כיון שהטיול אינו מסגרת פורמאלית, הרבה מחסומים ומחיצות נופלים במהלכו. בשילוב נכון יכול הסיור להיות חוויה לימודית וחברתית.
 3. סיכום הטיול: הטיול אינו מסתיים בחזרה בשלום הביתה ולבית-הספר. טיול הוא מנוף להמשך חינוך ולימוד. מורים בעלי יוזמה הקימו יחד עם תלמידיהם "פינות סיור", ובהם הציגו דברים שנראו בסיור: סוגי צומח על-פי עונות השנה, תמונות שצולמו בטיול, סלעים וסוגי אבנים שנלקטו בדרך ועוד ועוד. אין הסיכום מסתיים בצמוד לטיול דווקא. בהמשך שנת הלימודים, ואפילו בשנות הלימודים הבאות ניתן להשוות בין סיורים שנערכו באזורים שונים ולהבחין במשתנים שביניהם בחי, בצומח ובדומם. סיכום טוב הוא פתיחה טובה לסיור הבא.

תכנית סיורים רבי-שנתית

הדברים הללו מחייבים תכנון רבי-שנתי של הטיולים לאורך כל שנות הלימוד בבית הספר היסודי. תוכנית כזו, למשל, נערכה בבתי הספר שבתחום המועצה

האזורית מטה־בנימין. התכנית פותחה על ידי המחנכת מיכל כהנא בייעוץ עם הרב יואל בן־נון מעפרה ובשיתוף עם ביי־סי־שדה. התכנית מותאמת לתכנית הלימודים הכללית, לכושרם של התלמידים בכל גיל ולעונות השנה.

התכנית במחצית השנה הראשונה

כתה	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט
א	סביבה קרובה		בעקבות המכבים א'		יער אוס־צפא משחקי חורש
ב	סביבה קרובה	בעקבות אברהם, בית־אל, הר חצור־עפרה	בעקבות המכבים ב'	בעקבות אברהם אזור שכם	יער אוס־צפא או חורבת סעדים או יער ירושלים
ג	דריכת ענבים כגת	עץ הזית ותוצרתו ביקור בבית־ כד משוחזר	בעקבות המכבים ג'		סיור בחורש, שימוש בעץ ופריו ביער אוס־צפא או חורבת סעדים
ד	סיור גיאוגרפי מן ההר אל הבקעה	כניסת בני־ ישראל לארץ אזור יריחו		אזור ההר מאפיינים (סביבה קרובה)	
ה	שילה – ילדות שמואל	סיור גיאוגרפי מן ההר אל השפלה	סיכום קרבות החשמונאים אתרים באזור בית־אל, הר חצור	גדעון ואבימלך הר גרזים תצפית לשכם	סיפורי שמשון – בין צרעה ואשתאול
ו	מבית־לחם לעמק האלה ילדות דוד	מרדפי שאול אתר דוד עדולם, קעילה	יריחו ממלכת החשמונאים		אל מישור החוף, סיור גיאוגרפי ארץ פלשת

ז		ממלכת ישראל תצפית לשכם, שומרון, תצפית לתרצה מהר כביר	מבצרי המדבר של החשמונאים	ממלכת יהודה בירושלים	תצפית ציפורים בחורש
ח	ירושלים, בית ראשון	ירושלים, בית שני, הולילנו		ירושלים 1000 שנים ביונטי, תורכי	בעל-חיים וסביבתם

התכנית במחצית השנה השניה

כתה	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז
א		סביבה קרובה	ירושלים – חומות ושערים	פארק איילון שבעת המינים	
ב	סביבה קרובה		ירושלים – חיי יום-יום בירושלים עד תש"ח		טיול שנתי אזור חברון, אברהם אבינו
ג		עפרה – שדה חיטה תערוכת כלים חקלאיים עתיקים	היציאה מהחומות א'		טיול שנתי מושבות ראשונות
ד		כניסת בני- ישראל לארץ, גבעון, מעלה בית חורון, עמק איילון	היציאה מהחומות ב'	כניסת ב"י לארץ, (הברכה והקללה) תצפית לשכם והר כביר	
ה	טיול שנתי אזור העמקים (יומיים)		ירושלים – כעיות המים בורות ומעיינות	חקלאות בהר אזור עפרה או סטף עין הנרק	גבע ומכמש מלחמת יהונתן

		ירושלים – אמות המים לירושלים מאזור אפרת לברכות שלמה		טיוול שנתי דרום הר' חברון, מצדה (יומיים)	ו
		הקרבות על שחרור ירושלים		אתרים מתקופת הממלכה, נגב (3 ימים)	ז
בעקבות ירמיהו קבור בני	הממלכה – אתרים בצפון טיוול שנתי איסראיל, עין פרה	הקרבות על שחרור ירושלים (3 ימים)		ירושלים עד מלחמת השחרור	ח

סיור בעקבות יהושע (כתה ד)

להמחשת הנושא נביא את פירוט העבודות המתבצעות סביב טיוולן של כתות ד בעקבות יהושע בן-נון. כמובא בטבלה לעיל, סיור זה נערך בחודש חשון, והמגמה היא אזור יריחו. עבודת ההכנה לפני הטיוול הוכנה על ידי כותב שורות אלו, ועבודת הסיכום לאחר הטיוול הוכנה על ידי המורות מיכל כהנא ורותי רוטר.

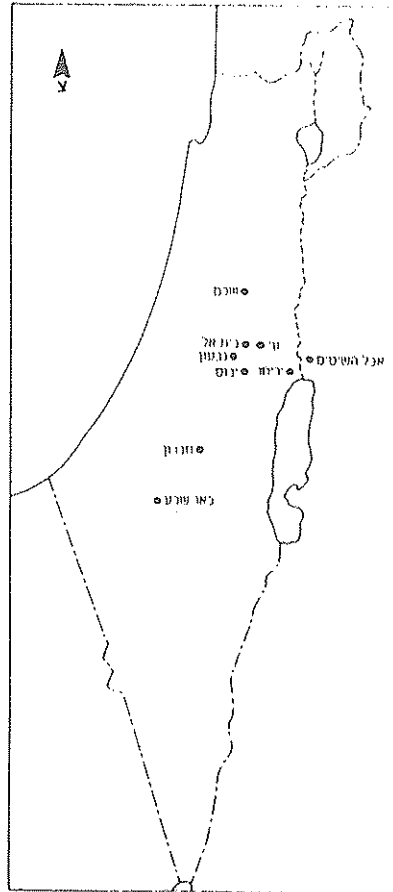
עבודת ההכנה

בדפים הבאים תמצאו חומר שיעזור לכם להכין את הסיור בנושא כניסת בני ישראל לארץ בבקעת יריחו. אנחנו ממליצים להקדיש שיעור לפני היציאה לטיוול לביצוע עבודה זו, דבר שיעזור לתלמידים בהבנת הארועים בשטח.

א. מיקום העמים בכנען

בשעה שבני ישראל נכנסו לארץ ישבו בה מספר עמים. לפניכם מפת הארץ, ופירוט לפסוק י' בפרק ג. מקמו את העמים על פי הפירוט במפה.
פרק ג' פסוק י': "והורש יוריש מפניכם את הכנעני ואת החיתי, ואת החייו ואת הפריזי ואת הגרגשי והאמורי והיבוסי".

פרוש (על פי דעת מקרא):

כנעני: ישב בעמקי האורך של הארץ, ליד הים והירדן.
 חיוי: ישב בהר אפרים ובנימין, באזור המשתרע משכם עד גבעון ועד קרית יערים.
 פריזי: ישב בהר אפרים, נקראו כך אולי בגלל ערי הפרוזות.
 גרגשי: לא נאמר במקרא היכן הוא ישב, מסורת חז"ל אומרת שהתיישבו באפריקה.
 אמורי: עם גדול שישב ברמת עבר הירדן המזרחי וסוריה.
 יבوسی: ישב בהרי ירושלים, ובתקופת השופטים ירושלים נקראת על שם עם זה יבוס.

ב. המרגלים ששלח משה והמרגלים ששלח יהושע

לפני יציאת המרגלים לדרכם קיבלו הוראות מפורטות, מזה לברוק ולמה לשים לב בזמן הריגול. הבה נשווה אילו הוראות מקבלים המרגלים של משה (במדבר יג, יח-כ), מול המרגלים של יהושע (ב, א).

הוראות למרגלים של יהושע

הוראות למרגלים של משה

מי מקבל הוראות מפורטות יותר?
יש לכם רעיון למה?

ג. ארועים שארעו לבני ישראל עם כניסתם לארץ

לפניכם מספר ארועים שארעו לעם עם כניסתם לארץ.
א. זהו את הארוע, ורישמו בלשון התנ"ך את אשר ארע.
ב. בעיגול הסמוך לציור ציינו את הסדר הנכון של הארוע מ-1 עד 5.

○ בלשון המקרא

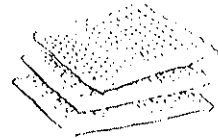
○ בלשון המקרא

○ בלשון המקרא

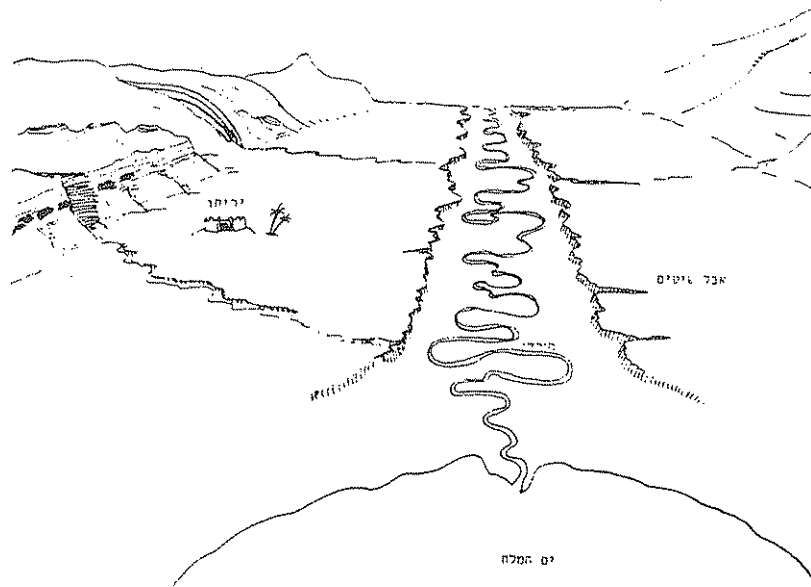
○ בלשון המקרא

○ בלשון המקרא

ד. מסלול המרגלים והרודפים

לפניכם מפת אזור בקעת יריחו על פי המתואר בפרק ב. ציינו את הדרך שעשו המרגלים, ואת הדרך שעשו הרודפים. את נתיב ההליכה של המרגלים סמנו כך: x x. ואת נתיב ההליכה של הרודפים סמנו כך: o o o o.

עבודת הסיכום

מה עליכם לעשות?

מתוך עיון ראשוני במפת האזור המצורפת, כפי שהיא כיום, רואים כי רוב הישובים המשיכו להקרא בפי הערבים בשם הקדום בשינוי קל, לדוגמא: ענתא = ענתות, ג'בע = גבע ועוד. לתופעה זו קוראים "שימור שם". עתה, לאחר שהבנתם את המושג "שימור שם", לא נותר לכם אלא לגלות איזה שם של אתר קדום מתקופת יהושע משמר כל כפר או חורבה שמופיעים במפה שלפניכם. רשימת האתרים מובאת בפסוקים מספר יהושע. שמות המקומות בפסוקים המסומנים בכוכב יוצאים מכלל זה. לשימור שם ספור שונה. שאלו את המדריך או המורה!

1. ב,א — וישלח יהושע בן-נון מן השטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר לכו ראו את-הארץ ואת-יריחו.
2. ד,יט — והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל בקצה מזרח יריחו.
3. ח,ט,כח — וישלחם יהושע וילכו אל-המארב וישבו בין בית-אל ובין העי ... וישרף יהושע את-העי וישימה תל-עולם.
4. ח,לג — וכל-ישראל וזקניו ושטרים ושפטיו עמהם מזה ומזה לארון ... כגר באורח חציו אל-מול הר-גרזים והחציו אל-מול הר-עיבל.
5. ט,טז — ויהי מקצה שלשת ימים אחרי אשר-כרתו להם ברית וישמעו בני-ישראל ויבאו אל-עריהם ביום השלישי ועריהם גבעון והכפירה ובארות וקרית-יערים.
6. יג,ד — מן-העי וכל-אנשיה גברים: וישלח אדני-צדק מלך ירושלם אל הוהם מלך חברון ואל ... לאמר: עלו אלי ועזרני.
7. יא, — ויהי בנסם מפני ישראל הם במורד בית חורן וה' השליך עליהם אבנים גדלות מן השמים.
8. ייב — אז ידבר יהושע לה' ... ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון.
9. יח,א — ויקהלו כל-עדת בני-ישראל שלה וישכינו שם את-אהל מועד.
10. יח,כא-כב — והיו הערים למטה בני בנימן למשפחותיהם יריחו ... ועפרה.
11. כד,לב — ואת-עצמות יוסף אשר-העלו בני-ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב.

רשימת מקורות

- וילנאי ז' (תשי"ג), הטיוול וערכו החינוכי, מרכז פרגוגי למדריכים, ירושלים.
- שילר א' עורך (1991), אהבת ארץ ישראל, חוברת מיוחדת לרגל פתיחת המרכז להדרכה בירושלים על שם זאב וילנאי, ירושלים.
- שטאל א' (תשמ"ז), ההדרכה בטיול, המכון להדרכה בשדה, החברה להגנת הטבע, תל אביב.
- שטאל א' (תשמ"ה), תמורות ביחס היהודים לטבע וטילים, המכון להדרכה בשדה, החברה להגנת הטבע, תל אביב.